

Krzysztof Wójcik
Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach

Problemy resocjalizacji skazanych odbywających długoletnie kary pozbawienia wolności

Problems of the resocialization of prisoners serving long-standing penalties of imprisonment

Abstract: The term: *long-term imprisonment* refers to those convicted, who take a final judgment of imprisonment for 25 years or are sentenced to lifelong imprisonment. The penalty of 25 years imprisonment applies in Polish criminal law for many years. According to the previous Criminal Code of 1969 it was to be predicated only for crimes punishable by death. By introducing this solution in the criminal law it was said that life imprisonment, as a punishment without giving a chance for social rehabilitation of the convict and especially severe for psychological reasons for convicted persons, shouldn't have been in Polish Criminal Code. The highest penalty was the death penalty, which should be shown only to those who do not augur hope for a return to society.

Effectiveness of the resocialization is an effect of the real work of the prison staff largely. Stay of convicted of this type in individuals penitentiary, along with the height of the number sentenced to penalties of the life deprivation, will constitute more and more biggest problem for the prison staff.

Keywords: inmates, a penalty of imprisonment, convicted, prison staff, penitentiary, therapy, cells of the penalty, work, teaching, family, rehabilitation

Wstęp

Termin *długoletnie kary pozbawienia wolności* dotyczy tych skazanych, którzy odbywają prawomocnie orzeczone kary pozbawienia wolności w wymiarze 25 lat

pozbawienia wolności oraz karę dożywotniego pozbawienia wolności. Kara ta obowiązuje w polskim prawie karnym od wielu lat. Według poprzedniego kodeksu karnego z 1969 roku miała być ona orzekana tylko za przestępstwa zagrożone karą śmierci.

Wprowadzając to rozwiązanie w prawie karnym uznano jednocześnie, że kara dożywotniego pozbawienia wolności, jako kara nie dająca szansy na resocjalizację osadzonego oraz szczególnie dotkliwa ze względów psychicznych dla osób skazanych, nie powinna być obecna w polskim prawie karnym. Najwyższą karą była kara śmierci, na którą powinni być skazywani tylko ci, którzy nie rokują nadziei na powrót do społeczeństwa.

W drugiej połowie lat osiemdziesiątych, wraz z postępującą dekompozycją europejskiej sceny politycznej i rozpadem bloku państw socjalistycznych, Polska podjęła starania zmierzające do stopniowego zacierania różnic prawnych z państwami demokratycznymi. Jednym z kluczowych wymogów była kwestia zmian w polskim prawie karnym, a zwłaszcza zniesienie kary śmierci¹.

W polskim prawie karnym od dnia 1 września 1998 roku najwyższą karą jest kara dożywotniego pozbawienia wolności. W praktyce od 1988 roku nie jest w naszym kraju wykonywana kara śmierci. Moratorium na jej wykonywanie ogłosił rząd Mieczysława Rakowskiego, a po wyborach 4 czerwca 1989 roku, w grudniu tegoż roku Sejm kontraktowy podjął decyzję o amnestii². Objęto nią osoby skazane na karę śmierci, którym zamieniono ją na najwyższy wymiar kary istniejącej w ówczesnym kodeksie karnym, tj. na karę 25 lat pozbawienia wolności. Efektem tej decyzji, nie uwzględniającej stopnia zagrożenia bezpieczeństwa społecznego ze strony osób skazanych na karę śmierci oraz nie wprowadzenia kary dożywotniego pozbawienia wolności dla tych osób, jest obecny bałagan legislacyjno – prawny i konieczność ekspresowego wprowadzenia tzw. ustawy o bestiach, która ma eliminować zagrożenie ze strony opuszczających obecnie jednostki penitencjarne tych, wobec których orzeczono, a nie wykonano kary śmierci.

Ostatecznie nowy kodeks karny uchwalony w 1997 roku, a obowiązujący od września 1998 roku, jako najwyższy wymiar kary przywracał karę dożywotniego pozbawienia wolności. Tym samym kara śmierci przestała formalnie istnieć

¹ Szerzej na temat problemów z wykonywaniem kary dożywotniego pozbawienia wolności piszą m. in. J. Wąsik, *Kara dożywotniego więzienia w Polsce*, Warszawa 1963, s. 162; J. Korecki, *Kara 25 lat pozbawienia wolności w Polsce*, Warszawa 1988; R. Zawłocki, *Przeciw karze dożywotniego pozbawienia wolności w polskim prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1996, nr 2, s. 120–121.

² Ustawa z dnia 7 grudnia 1989 o amnestii, Dz.U. 1989 nr 64, poz. 390.

w polskim prawie karnym. Od tego momentu nieustannie rośnie liczba skazanych na karę 25 lat i dożywotniego pozbawienia wolności. Stawia to przed wymiarem sprawiedliwości, a zwłaszcza przed Służbą Więzienną jako instytucją odpowiedzialną za wykonanie kary pozbawienia wolności, szereg nowych wyzwań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa osobistego samym skazanym, porządku w jednostkach penitencjarnych oraz właściwego prowadzenia oddziaływań resocjalizacyjnych, niezbędnych do przygotowania skazanych do życia w warunkach wolnościowych. Należy zwrócić uwagę, że w Polsce nie ma kary bezwzględnego dożywotniego pozbawienia wolności, a każdy skazany może ubiegać się o skorzystanie z warunkowego przedterminowego zwolnienia. Oznacza to, że skazani na karę 25 lat pozbawienia wolności mogą się o takowe ubiegać po odbyciu minimum 15 lat orzeczonej kary, a w przypadku osób skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności po odbyciu minimum 25 lat. Te granice minimalnego pobytu w jednostkach mogą być zaostrzone przez sąd orzekający w danej sprawie.

Zgodnie z nowym kodeksem karnym na najsurowsze kary pozbawienia wolności skazuje się za przestępstwa określone w artykułach:

- 117§1 kk – za wszczynanie lub prowadzenie wojny napastniczej,
- 118§1 kk – za zabijanie lub powodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu osób należących do określonej grupy wyznaniowej, narodowościowej, etnicznej, narodowej w celu jej całkowitego lub częściowego wyniszczenia,
- 118a§1 kk – za branie udziału w zamachu przeciwko ludzkości,
- 120 kk – stosowanie środka masowej zagłady zakazanego prawem międzynarodowym ,
- 123§1 kk – zabijanie jeńców wojennych, osób, które złożyły broń lub poddały się, rannych, chorych, rozbitków, personelu medycznego, osób duchownych, ludności cywilnej obszaru okupowanego,
- 127 § 1 kk – pozbawienie niepodległości państwa, oderwanie części jego terytorium, zmiana przemocą konstytucyjnego ustroju RP,
- 134 kk – dopuszczenie się zamachu na życie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej,
- 148 § 1 i 2 kk – zabójstwo.

Dodatkowo na karę 25 lat pozbawienia wolności można skazać sprawcę przestępstwa za czyn określony w art. 118a § 2 kk. Czyn tam określony jest łagodniejszą formą czynu z art. 118a § 1kk³.

³ Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. z póź. zm., Warszawa 2012.

Jak wynika z powyższego, zdecydowana większość czynów, za które orzeka się najsurowsze wymiary kary pozbawienia wolności, stanowią czyny popełniane w szczególnych warunkach i ze szczególnej motywacji. Są one popełniane w okresie wojny lub na skutek działań o charakterze terrorystycznym, wymierzonych w porządek prawny lub skierowany przeciwko najwyższym władzom państwowym.

W praktyce jedynym czynem, za który wymierza się takie kary w warunkach pokojowych i nie powiązanych z działaniami zbrojnymi, jest zabójstwo. W polskich jednostkach penitencjarnych przebywają skazani na długoletnie kary pozbawienia wolności za czyn zabójstwa określony w art. 148 § 1 i 2 k.

Poniższa tabela przedstawia liczbę osób odbywających karę w polskich jednostkach penitencjarnych. Ich nieustany wzrost oznacza również wzrost zagrożeń bezpieczeństwa i konieczność zapewniania większych środków finansowych na ich utrzymanie.

Tabela 1. Skazani odbywający w latach 2001–2014 długoletnie kary pozbawienia wolności wg stanu na dzień 31.12. danego roku

Rok	Liczba skazanych odbywających karę					
	25 lat pozbawienia wolności			dożywotniego pozbawienia wolności		
	ogółem	kobiet	mężczyzn	ogółem	kobiet	mężczyzn
2001	950	14	936	59	4	55
2002	1042	16	1026	84	4	80
2003	1115	23	1098	120	5	115
2004	1172	24	1148	133	6	127
2005	1244	28	1216	158	6	152
2006	1288	37	1251	185	6	179
2007	1357	36	1301	204	6	198
2008	1396	39	1357	220	6	214
2009	1515	38	1477	245	8	237
2010	1517	41	1476	263	8	255
2011	1575	43	1532	287	9	278
2012	1583	47	1537	301	9	292
2013	1614	47	1567	318	10	308
2014	1660	51	1609	342	12	330

Źródło: CZSW Biura Statystyki i Informacji; dane statystyczne za lata 2001–2014.

Okres pobytu skazanych w zakładach karnych

Skazani odbywający długoletnie kary pozbawienia wolności, ze względu na charakter popełnionego czynu, początkowy okres kary odbywają w zakładach karnych typu zamkniętego. Podyktowane jest to względami bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej i potrzebą zapewnienia ochrony społeczeństwa przed szczególnie groźnymi przestępcami. Ich pobyt sprawia szereg trudności dla personelu więziennego. Jest to ściśle związane z ich postawą i stanem psychicznym oraz celami, jakie w danym momencie pobytu im przyświecają.

Czas pobytu tego typu skazanych możemy podzielić na następujące okresy:

Okres początkowy – okres buntu

Jest to początkowy okres pobytu w warunkach izolacji więziennej, szczególnie trudny psychicznie dla skazanego. W tym czasie osadzony, który znalazł się w innych warunkach niż dotychczas przebywał, musi przywyknąć do nowej dla niego sytuacji i zaakceptować nowe środowisko. W okresie tym często podejmuje on czyny niezgodne z obowiązującymi w nowym miejscu pobytu przepisami, jak: samouszkodzenia, próby samobójcze, czy też popełniają samobójstwa, uczestniczą w bójkach, podejmują protesty głodowe, angażują się w aktywny udział w drugim życiu więziennym i „walkę” z administracją więzienną, która w tym okresie jest przez nich szczególnie źle postrzegana⁴. Wszystkie te zachowania mają różne podłoże:

- emocjonalne: osadzeni nie potrafią sobie poradzić z napięciami psychicznymi, związanymi głównie z faktem popełnienia przestępstwa, strachem przed postępowaniem sądowym i odpowiedzialnością karną oraz koniecznością odnalezienia się w nowej sytuacji,
- intencjonalne, wszelkie działania, które podejmują, również te skierowane przeciwko własnemu życiu i zdrowiu, są podyktowane chęcią zminimalizowania odpowiedzialności karnej za popełniony czyn. Dzieje się to często pod wpływem osób drugich. Oni to sugerują osadzonym zagrożonym najwyższymi wymiarami kary pozbawienia wolności podejmowanie tego typu kroków, a jako argument podają głównie możliwość uniknięcia kary poprzez stwierdzenie niepoczytalności lub też wpłynięcia na

⁴ Szerzej na temat funkcjonowania osadzonych w jednostkach penitencjarnych piszą H. Machel, *Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*, Gdańsk 2003; P. Moczydłowski, *Drugie życie więzienia*, 1991, *Prawne i socjokulturowe uwarunkowania profilaktyki społecznej i resocjalizacji*, (red.) F. Kozaczuk, Rzeszów 2009; M. Szaszkievicz, *Tajemnice grypsarki*, Kraków 1997.

wymiar sprawiedliwości w celu maksymalnego zmniejszenia kary, czy też złagodzenia rygorów więziennych, w jakich przebywają. Osadzeni, w tym pierwszym okresie pobytu są szczególnie narażeni na tego typu sugestie doświadczonych lub też udających takich współwięźniów. Uleganie tego typu radom często jest przyczyną samobójstw lub trwałego uszczerbku na zdrowiu. Często powodem takich zachowań jest chęć podkreślenia swojej roli w świecie przestępczym lub też zdobycia „pozycji” wśród osadzonych. To ostatnie jest typowe dla tych, którzy w warunkach wolnościowych nie mieli w strukturach przestępczych większego znaczenia, a ich rola ograniczała się w zasadzie do wykonywania poleceń.

Występowaniu tego typu zachowań sprzyja przedłużający się okres postępowania karnego oraz proces odwoławczy od orzeczeń sądów pierwszej instancji. Okres niepewności oraz pobyt w warunkach tymczasowego aresztowania, bez możliwości regularnego kontaktu ze środowiskiem przestępczym i ograniczonym kontaktem z innymi skazanymi, nie sprzyja procesowi przystosowania się osadzonego do nowych warunków.

Okres dostosowywania się do warunków więziennych

Jest to okres po uprawomocnieniu się wyroku sądowego. Skazany wie, jaki ma wymiar kary i zdaje sobie sprawę z konieczności jej odbycia, wie też, ile minimum musi przebywać w warunkach więziennych do czasu nabycia uprawnień do możliwości ubiegania się o skorzystanie z warunkowego przedterminowego zwolnienia. Wie też, jak wygląda życie więzienne, jakie przepisy w tej instytucji obowiązują, jak wyglądają podziały w środowisku więziennym i jak się one przekładają na codzienne życie w warunkach zakładu karnego.

Ważnym elementem w procesie adaptacji skazanego jest możliwość regularnych kontaktów z najbliższymi poprzez widzenia i rozmowy telefoniczne. W przypadku dobrych relacji rodzinnych umożliwiają one odreagowanie psychiczne osadzonemu i pozytywnie wpływają na jego zachowanie. W tym okresie szczególnie ważne jest stworzenie skazanemu perspektywy wyjścia na wolność i uświadomienie mu, że dużo w tej kwestii zależy od niego.

Okres akceptacji

To czas, kiedy skazany dostosowuje się do warunków więziennych. Dostaje szansę pracy lub nauki w warunkach zakładu karnego. Nabiera świadomości, że wszelka forma buntu w różnej postaci przeciwko otaczającej go rzeczywistości jest niewskazana, nabiera przekonania co do możliwości opuszczenia jednostki

penitencjarnej, snuje plany na przyszłość, angażuje się w prace społeczne, zajęcia kulturalno-oświatowe czy sportowe, chce też pogłębiać więzi rodzinne, jeśli takowe nie zostały zerwane wcześniej.

W przypadku zerwanych więzi z najbliższymi lub też ich ochłodzenia, skazany akceptuje otaczającą go rzeczywistość i często uznaje więzienie za „drugi dom”.

Strach przed opuszczeniem jednostek penitencjarnych

Jest to zjawisko typowe dla większości skazanych na długoletnie kary pozbawienia wolności. Zbliżający się moment końca kary powoduje w nich strach przed wyjściem na wolność i znalezieniem się w nowej rzeczywistości. Większość osadzonych jest przerażona tym co tam zastaną, czy poradzą sobie w nowym otoczeniu, czy rodzina ich zaakceptuje. Mają często świadomość zmian, jakie zaszły w ich psychice i bez względu na stan relacji rodzinnych boją się, że nie zostaną zaakceptowani przez najbliższych.

Ci, którzy nie utrzymywali kontaktów rodzinnych z kolei obawiają się samotności, czy też warunków życiowych, z jakimi będą musieli się mierzyć na wolności. Często ten strach jest motorem sprawczym ich powrotu do więzienia.

Obawę przed opuszczeniem murów więzienia odczuwa zdecydowana większość osadzonych, bez względu na swoją pozycję w świecie przestępczym.

Środki oddziaływania resocjalizacyjnego i możliwości ich stosowania

Kodeks karny wykonawczy w art. 67§1 definiuje cele wykonywania kary pozbawienia wolności. Do najważniejszych należy „wzbudzenie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądanых postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa”. Zwłaszcza ten ostatni cel jest szczególnie ważny ze społecznego punktu widzenia.

Stworzenie – w trakcie pobytu w jednostkach penitencjarnych – warunków do zerwania z dotychczasowym stylem życia, środowiskiem przestępczym, a zwłaszcza pokazanie nowego, innego stylu życia i spowodowanie zmiany postawy życiowej skazanego, musi być celem oddziaływań wychowawczych prowadzonych we wszystkich instytucjach resocjalizacyjnych, w tym zakładach karnych i aresztach śledczych.

Skazani poddani procesowi resocjalizacji muszą sami wyrazić chęć zmiany i aktywnie włączyć się w ten proces i poddać rygorom z tym związanym, co w ich

przypadku oznacza bezwzględne wykonywanie nałożonych obowiązków i przestrzeganie obowiązujących przepisów. Tego typu oczekiwania stawiane przed skazanymi, zwłaszcza tymi wobec których orzeczono najsurowsze kary tj. 25 lat pozbawienia wolności i dożywocia są szczególnie trudne do realizacji.

Prowadząc pracę resocjalizacyjną ze skazanymi odbywającymi długoletnie kary pozbawienia wolności należy zwrócić uwagę na konieczność zapewnienia trzech podstawowych elementów wpływających na jej poziom i warunkujących osiągnięcie celów zawartych w kodeksie. Elementy te to:

- Zapewnienie porządku i bezpieczeństwa w jednostce penitencjarnej, w tym zagwarantowanie bezpieczeństwa personelowi jednostki.
- Zapewnienie bezpieczeństwa skazanemu w taki sposób, aby zminimalizować ewentualne zagrożenia ze strony innych.
- Umożliwienie skazanemu na korzystanie z praw gwarantowanych mu przez kodeks karny wykonawczy.

Wszystkie te elementy są trudne do osiągnięcia w przypadku pracy z tego typu skazanymi. Odbywają oni kary szczególnie dotkliwe z ich punktu widzenia, orzeczone za czyny godne najwyższego potępienia, w tym również w wielu wypadkach przez środowisko innych skazanych. W trakcie pobytu w jednostkach penitencjarnych bardzo szybko tracą anonimowość i tym samym mogą stać się obiektem agresji ze strony innych skazanych.

Do czynów potępianych przez środowisko więzienne należą zwłaszcza wszelkie przestępstwa związane z aktami homoseksualnymi, gwałtami na dzieciach czy też porachunkami przestępczymi.

W prowadzeniu pracy resocjalizacyjnej niezbędne jest wykorzystanie możliwie całej palety środków resocjalizacyjnych przewidzianych w kodeksie karnym wykonawczym. Należą do nich:

- praca,
- nauczanie, w tym zdobywanie kwalifikacji,
- zajęcia kulturalno-oświatowe,
- zajęcia sportowe, podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym,
- środki terapeutyczne⁵.

⁵ Kodeks karny wykonawczy z dnia 6 czerwca 1997 r. z późn. zm., art. 67 §3, Warszawa 2012.

W przypadku skazanych na kary długoterminowe pozbawienia wolności ich właściwe wykorzystywanie jest szczególnie ważne, ale również trudne ze względów organizacyjnych i ochronnych, biorąc pod uwagę specyfikę jednostki penitencjarnej i podmiot wychowawczy, wobec którego muszą być one stosowane.

Szczególnie ważnym elementem jest właściwe zapełnienie tego typu skazanym czasu pobytu w taki sposób, aby oderwać ich uwagę od wymiaru kary, jaki mają spędzić w izolacji więziennej. Taką szansę dają zwłaszcza praca i nauka. Obydwa te środki resocjalizacyjne dają szansę osadzonym na opuszczanie na określony czas oddziałów i cel mieszkalnych, nawiązywanie kontaktów z innymi osadzonymi, wymianę poglądów, zapoznanie się z pełną specyfiką jednostki penitencjarnej, w której przebywają.

Należy jednak pamiętać, że ci osadzeni, ze względu na przestępstwa, które popełnili, znajdują się pod szczególnym nadzorem administracji więziennej. Czyny, które popełnili stanowią więc poważną przeszkodę w możliwości ich zatrudnienia.

Zatrudnienie skazanego następuje za zgodą i na warunkach określonych przez dyrektora jednostki penitencjarnej. On też ma prawo wycofać skazanego z zatrudnienia w przypadku, gdy nie przestrzega on określonych warunków pracy, a także ze względu na bezpieczeństwo jednostki penitencjarnej.

Skazani na długoletnie kary pozbawienia wolności, przynajmniej w pierwszym okresie odbywania kary, przebywają w zakładach karnych typu zamkniętego (w przypadku skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności okres ten wynosi minimum 15 lat). To też nakłada pewne ograniczenia dla nich w tym zakresie. Przede wszystkim, jeśli w ogóle pracują, to są oni zatrudniani ze względów bezpieczeństwa głównie na terenie zakładu karnego. Wprawdzie przepis artykułu 90 p 2 umożliwia zatrudnienie w pełnym systemie konwojowania poza terenem jednostki penitencjarnej, ale żaden dyrektor nie podejmie takiej decyzji w początkowym okresie ich pobytu z obawy przed konsekwencjami, jakie mogą go spotkać w przypadku ucieczki takiego skazanego.

Należy jednak zwrócić uwagę na fakt ograniczonego rynku pracy dla osób przebywających w zakładach karnych. To powoduje, że liczba osób zatrudnionych jest stosunkowo niewielka, a w takim przypadku do pracy są kierowani osadzeni z mniejszymi wyrokami, a tym samym skazani na długoletnie kary pozbawienia wolności w zdecydowanej większości pozostają bez pracy.

Drugim środkiem resocjalizacyjnym szczególnie wskazanym w przypadku tego typu skazanych jest nauczanie. W zakładach karnych prowadzi się obowiązkowe nauczanie w zakresie szkoły podstawowej i gimnazjalnej. Nauczanie,

zwłaszcza skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności, zgodnie z art. 131§3 musi odbywać się na terenie jednostek penitencjarnych, co uniemożliwia korzystanie przez nich z nauczania w instytucjach innych niż te, które są zlokalizowane na terenie jednostki penitencjarnej.

Zdobycie nowego zawodu i uzupełnienie wykształcenia daje szansę na późniejszą adaptację w warunkach wolnościowych, ale również tak ważną w warunkach więziennych możliwość zmiany otoczenia poprzez przewiezienie do jednostki, w której działa szkoła przywięzienna, osadzenie w oddziale mieszkalnym ze skazanymi, którzy również są uczniami lub też szerszego kontaktu z innymi osadzonymi.

Podjęcie nauki to też bardzo ważna forma zajęcia wolnego czasu, połączona ze zdobyciem wiedzy i otworzeniem nowych horyzontów poznawczych. Osadzeni skazani na długoletnie kary pozbawienia wolności oraz recydywiści penitencjarni często też korzystają z bibliotek więziennych, co odrywa ich od otaczającej rzeczywistości.

Innymi, szczególnie ważnymi, środkami oddziaływania na skazanych są zajęcia kulturalno-oświatowe i sportowe. Zwłaszcza w pierwszym okresie pobytu w warunkach izolacji więziennej stanowią one często jedyne formy legalnego uczestniczenia w życiu jednostki penitencjarnej, dają możliwość nawiązania kontaktu z innymi osadzonymi, rozwijania swoich zdolności czy też rozładowywania napięcia psychofizycznego. Prowadzone na odpowiednim poziomie i z zaangażowaniem personelu więziennego stanowią doskonałą formę rozładowania napięcia i poziomu agresji osadzonego.

Skazani na długoletnie kary pozbawienia wolności często wskutek różnych, zawinionych przez nich i niezawinionych, okoliczności tracą kontakt z rodziną. Dopóki żyją rodzice, a zwłaszcza matki, kontakt ten w dostępnych formach jest utrzymywany. To właśnie matki najczęściej odwiedzają, przekazują paczki żywnościowe lub z odzieżą, czy przesyłają środki finansowe. Ich własne rodziny często po osadzeniu lub skazaniu wyrokiem prawomocnym z różnych powodów ulegają rozpadowi. Brak bieżącego kontaktu ze współmałżonkiem i dziećmi powoduje stopniowe zanikanie więzi, a w efekcie ich rozpad. Długość pobytu w warunkach więziennych jest czynnikiem sprzyjającym tego typu procesowi.

Rozpad więzi rodzinnych oznacza również brak możliwości powrotu do normalnego życia po odbyciu kary i jedna z przyczyn braku chęci opuszczenia jednostki penitencjarnej.

Ostatnim środkiem oddziaływania kodeksowego na skazanych jest terapia. Duża część osadzonych odbywających kary pozbawienia wolności wręcz wymaga

stosowania środków terapeutycznych. Najczęściej są oni uzależnieni od alkoholu oraz środków odurzających lub substancji psychotropowych. Właściwa terapia stanowi więc jeden z najważniejszych elementów przygotowania skazanych do powrotu do środowiska wolnościowego. Objęcie nią skazanych na długoletnie kary pozbawienia wolności daje szansę skutecznego prowadzenia oddziaływań resocjalizacyjnych realizowanych w warunkach zakładu karnego oraz po wyjściu na wolność możliwość zerwania z wcześniejszym stylem życia.

Problem odpowiedniego przygotowania kadry prowadzącej oddziaływania resocjalizacyjne

Skuteczność oddziaływań resocjalizacyjnych jest w dużej mierze efektem właściwej pracy personelu więziennego. Wiąże się to ściśle z poziomem jej przygotowania fachowego i zaangażowaniem w codziennej pracy. Składają się na to trzy elementy: posiadana wiedza teoretyczna, umiejętność wykorzystania jej w praktycznym działaniu oraz właściwy profil wykształcenia kandydata do pracy penitencjarnej.

Niestety, nie zawsze osoby podejmujące pracę w więziennictwie spełniają stawiane im wymagania. Wiąże się to często z brakiem właściwej selekcji do tej służby. Kryzys ekonomiczny spowodował, że praca w jednostkach penitencjarnych stała się atrakcyjna ze względu na stabilność finansową i system zabezpieczeń socjalnych, co nie zawsze pozytywnie wpływa na właściwy dobór kadry.

Kandydaci do Służby Więziennej są coraz lepiej przygotowani teoretycznie, ale z drugiej strony obserwujemy coraz częściej mniejsze zaangażowanie w codziennej pracy, a zwłaszcza chęć bezpośredniego ograniczenia kontaktu z osadzonymi. Jest to spowodowane często tak prozaicznymi i przeciwstawnymi odczuciami, jakim jest strach lub też nadmierna wiara we własne możliwości. Niestety, zarówno jedni, jak i drudzy pracownicy zakładów karnych w warunkach codziennego kontaktu ze skazanymi się nie sprawdzają. Pierwsi, bojąc się postawić naturalne granice w kontaktach z podwładnymi, powodują, że to osadzeni tak naprawdę kontrolują sytuację w oddziałach mieszkalnych i tym samym wpływają na sytuację panującą w jednostce penitencjarnej; ci drudzy zaś, zamiast rozwiązywać problemy, w efekcie swoich nieprzemyślanych działań stwarzają szereg zagrożeń dla bezpieczeństwa swojego i innych.

W efekcie wcześniej czy później zarówno jedni, jak i drudzy bądź sami przenoszą się do działów, w których nie ma bezpośredniego kontaktu z osadzonymi lub przenoszeni do innych oddziałów mieszkalnych są osadzeni, z którymi wiążą

się konflikty. Stąd niezbędne jest kierowanie do pracy z osadzonymi takich osób, które spełniają posiadają odpowiednie warunki psychofizyczne. Wydaje się, że najlepszymi kandydatami do pracy ze skazanymi są nauczyciele, zwłaszcza pracujący z młodzieżą trudną.

Podsumowanie

Problem właściwej resocjalizacji skazanych jest rzeczą trudną. Powrót do normalnego codziennego życia jest dla tych osób bardzo trudny i wymagający wysiłku zarówno ich samych, jak i personelu więziennego. Składa się na to:

- Odpowiednie przygotowanie personelu więziennego, ukierunkowane zwłaszcza na pracę ze skazanymi odbywającymi długoletnie kary pozbawienia wolności.
- Stworzenie w ramach jednostek penitencjarnych odpowiedniego systemu szkoleń zapewniającego osadzonym zdobycie zawodu i podniesienie posiadanego wykształcenia.
- Ułatwienie takim skazanym kontaktów ze światem zewnętrznym i najbliższą rodziną.
- Konieczna staje się również pełna i rzeczowa analiza zjawiska przestępczości oraz rozważenie systemu stosowanych kar.
- Należy jednak pamiętać, że ze względu na charakter popełnionych czynów i cechy psychofizyczne ich sprawców, niektórzy z nich nie są w stanie poddać się procesowi resocjalizacji i w związku z tym nie powinni opuszczać zakładów karnych.
- Problem pobytu tego typu skazanych w jednostkach penitencjarnych, wraz ze wzrostem liczby skazanych na kary dożywotniego pozbawienia wolności, będzie stanowił coraz większy problem dla personelu więziennego.

Literatura przedmiotu:

- Bałandynowicz A., *Probacja. System sprawiedliwego karania*, Warszawa 2002.
- Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. z póź. zm., Warszawa 2012.
- Kodeks karny wykonawczy z dnia 6 czerwca 1997 r. z póź. zm., Warszawa 2012.
- Korecki J., *Kara 25 lat pozbawienia wolności w Polsce*, Warszawa 1988.
- Kozaczuk F. (red.), *Prawne i socjokulturowe uwarunkowania profilaktyki społecznej i resocjalizacji*, Rzeszów 2009.
- Kozaczuk F. (red.), *Zachowania przestępcze. Przyczyny i zapobieganie*, Rzeszów 2010.
- Machel H., *Więzenie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*, Gdańsk 2003.
- Moczyłowski P., *Drugie życie więzienia*, Warszawa 1991.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonania kary pozbawienia wolności. Dz.U. z 2003, nr 152, poz. 1493.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonania tymczasowego aresztowania. Dz.U. z 2003, nr 152, poz. 1494.
- Szaszkiewicz M., *Tajemnice grypsarki*, Kraków 1997.
- Ustawa z dnia 7 grudnia 1989 o amnestii, Dz.U. z 1989, nr 64, poz. 390.
- Wąsik J., *Kara dożywotniego więzienia w Polsce*, Warszawa 1963.
- Zawłocki R., *Przeciw karze dożywotniego pozbawienia wolności w polskim prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1996, nr 2.

